

ЧЕРНИШОВ ГЕОРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук

НАУКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Важливість та необхідність науково-аналітичного напрямку проти-дії злочинності фактично не визиває заперечень. Разом з тим, звертають на себе увагу існуючі недоліки та проблеми, які стають на заваді розвитку сучасної прогресивної кримінологічної науки в країні та подальшого використання її здобутків у діяльності правоохоронних органів.

З цього приводу слушною є думка В. М. Дрьоміна про те, що кримінологія на межі століть опинилася в складному становищі: з одного боку, високий рівень злочинності стимулює інтерес до кримінологічних досліджень, з другого – практика боротьби зі злочинністю все далі відсторонюється від її результатів [1, с. 388].

Як справедливо зазначав А. П. Закалюк, незважаючи на помітне поширення кримінологічних досліджень, застосування здобутків кримінології у практичній правоохоронній діяльності перебуває на вскрай низькому рівні [2, с. 3].

Продовжуючи ці міркування, зазначимо, що, на нашу думку, проблеми є не тільки у відірваності теорії та практики протидії злочинності, але й в організації самої науково-аналітичної діяльності. Не дивлячись на активізацію публікацій на кримінологічну тематику, що є свідченням зростаючого дослідницького попиту на проблематику злочинності, кримінологія як наука та навчальна дисципліна у вітчизняних вищих навчальних закладах освіти переживає не найпростіші часи.

Науково-аналітичне забезпечення протидії злочинності як певний вид інтелектуальної людської діяльності у найбільш тривіальному вигляді складається з пошуку кримінологічної інформації, її збирання, аналізу, інтерпретації та обрання відповідних напрямків подальшого використання. Більше того, саме кримінологія виконує прогностичну функцію та повинна передбачати розвиток криміногенних процесів та явищ у суспільстві.

Кримінологічна інформація – різновид соціальної інформації, що складається з сукупності даних та відомостей про об'єкти, що становлять предмет кримінологічного вивчення (злочинність та її види, особа злочинця, детермінанти злочинності, протидія злочинності і т.д.). Враховуючи специфіку предмету кримінології, джерелами кримінологічної інформації стають різнопланові дані з багатьох сфер суспільного життя: статистика злочинності; судова практика; кримінальні справи та провадження; заяви до правоохоронних органів; пенітенціарна

статистика; дані діяльності спеціалізованих громадських організацій; експертні оцінки; показники соціально-економічного розвитку країни; показники соціально-демографічних коливань; результати роботи психологів та психіатрів і т.д.

Кримінологічна інформація

Недоліки	Проблеми
✓ Наявність офіційних та неофіційних джерел (між якими, як правило, є розбіжності)	✓ Широкий обсяг та різнобічність кримінологічної інформації (вимагають акумуляцію знань з різних сфер та галузей: юриспруденції, соціології, економіки, психології, політології і т.д.)
✓ Нестатичний характер кримінологічної інформації	✓ Закритий характер частини кримінологічної інформації
✓ Латентність частини кримінологічної інформації	✓ Відсутність певних систематизованих даних, що мають кримінологічне значення
✓ Відносний та статистичний характер частини кримінологічної інформації	✓ Бюрократично-управлінські перепони (відсутність зацікавленості та гальмування в отриманні інформації відповідальними працівниками державних органів та установ; необхідність документального оформлення відповідних запитів і т.д.)
✓ Спотворений характер кримінологічної інформації, яка, скоріше, є абстрактною моделлю кримінальної дійсності, а не самою дійсністю	

Кримінологічний аналіз – процес дослідження кримінологічної інформації. Пошук, збирання та подальше вивчення необхідної та достатньої кримінологічної інформації вимагають від дослідника тривалого часу та використання різних методів. Іноді для формування концептуальних кримінологічних теорій необхідно охопити період у десятки років для того, щоб висновки, які висуває дослідник, мали характер не гіпотези, а емпірично обґрунтованої кримінологічної теорії.

Окрім проблеми часу, кримінологічний аналіз може ускладнюватися упередженою суб'єктивністю оцінок дослідника, коли необхідний висновок та результат ставляться за мету ще до закінчення дослідницької роботи, та прямим маніпулятивним використанням отриманих даних.

В якості підтвердження цих слів наведемо найбільш поширений, але й одночасно з цим показовий приклад. Одні й ті самі дані з офіційної статистики кількості зареєстрованих правопорушень в країні (а це

далеко не істина останньої інстанції у вивченні кримінальної дійсності) у різних роботах чи публічних виступах науковців та представників державної влади можуть бути представлені як в якості погіршення, так і в якості покращення криміногенної ситуації в країні. Адже вирвані з контексту дані за короткий проміжок часу без прив'язки їх до відповідних соціальних процесів в країні не можуть бути висновками у аналізі кримінальної дійсності.

Кабінетна теза про нерозривність теорії та практики протидії злочинності в нашій країні все більше виглядає відірваною від реалій. На фоні збільшення дисертаційних та інших кримінологічних досліджень відбувається закріплення домінуючого принципу: наука в аудиторіях, практика – в державних інституціях.

Коротко окреслюючи попередні міркування, хочеться в якості висновків звернути увагу на основні проблеми науково-дослідницької роботи у сфері протидії злочинності в Україні, які гальмують і розвиток самої кримінологічної науки, і практики запобіжної діяльності:

1. Відсутність належного фінансування.

Фактично ґрунтовне дослідження кримінологічних явищ стає тягарем того науковця, який його проводить. Фінансова непривабливість професії позбавляє будь-яких стимулів до ефективної та прогресивної дослідницької роботи. Як результат – маємо багато публікацій, які відірвані від практики, писались в кабінетах заради кабінетів. Висновки емпірично не переконливі, тому й не можуть мати прогресивного значення ні для науки, ні для практики.

2. Відірваність теорії протидії злочинності від її практики.

Аналіз багатьох з сучасних вітчизняних кримінологічних досліджень різного рівня та напрямку наводить на міркування, що науково-аналітична діяльність більше розрахована на аудиторії слухачів, а не на кабінети органів державної влади та правоохоронних інституцій. Кількість прикладних досліджень відносно невелика, а замість цього – міркування з приводу доцільності використання того чи іншого терміну, дискусії заради дискусій, які не можуть бути цікавими та корисними ні оперативному співробітнику, ні слідчому, ні прокурору. Це призводить до того, що в теорії у нас «превенція», «ресоціалізація», «примирення», «соціальна справедливість», а на практиці – боротьба зі злочинцями методами минулого століття.

3. Спотворення кримінологічної інформації.

Не дивлячись на різноплановість джерел кримінологічної інформації, основним із них залишається офіційна статистика зареєстрованих кримінальних правопорушень. Це є відправною точкою, навколо якої будуються кримінологічні теорії та стратегії запобіжної діяльності. Наскільки дані, які відображені в офіційній звітності, наближені до реальності? Очевидно, що в різні часи, в різних країнах ці розбіжності між «офіційним» та «фактичним» можуть бути різними, але вони в будь-якому разі будуть. Спотворення кримінологічної інформації в свою чергу призводить до спотворення кримінологічної дійсності. Наслідком є відставання соціального контролю над злочинністю. Адже латент-

ність та безкарність – головні стимули у відтворенні та привабливості кримінальної діяльності.

4. Відсутність прогресивної оцінки якості науково-аналітичної діяльності.

Якщо ефективність роботи слідчого, прокурора й інших працівників правоохоронних інституцій оцінюється кількістю підписаних підозр, обвинувальних висновків, вироків суду тощо, то науково-педагогічного працівника – кількістю публікацій та об'ємом друкованих аркушів. І коли абстрагуватись від закону діалектики про перехід кількісних змін у якісні, то запитань до необхідності таких «оцінок» чимало. Звідси і переосмислення дослідниками змісту та значимості своєї праці, адже «гонитва за показниками» вносить відповідні корективи у проведення науково-аналітичної роботи, де цифри у клітинці звіту і є кінцевою метою такої діяльності.

Відсутність нормального забезпечення перетворює роботу будь-якого вченого, в тому числі і кримінолога, на нерентабельну та неперспективну. Без наявності сильної прогресивної кримінологічної науки, говорити про кардинальні зміни у напрямку подолання багатьох кризових явищ, викликаних проблемою злочинності, не доведеться. Будуть змінюватись реформи та реформатори, назви суб'єктів, керівники, посадові особи і т.д., але сутність і зміст діяльності не зміняться, поки не зміниться їх концептуальне наповнення та оцінка показників ефективності у роботі.

Список використаної літератури:

1. Дрьомін В. М. Інституціональна концепція злочинності / В. М. Дрьомін // Вісник Асоціації кримінального права України, 2013. – № 1. – С. 388-408.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. – Кн. 3: Практична кримінологія / А. П. Закалюк. – Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2008. – 320 с.

Ключові слова: злочинність, протидія злочинності, науково-аналітичне забезпечення протидії злочинності, кримінологічне дослідження, кримінологічна наука.

Ключевые слова: преступность, противодействие преступности, научно-аналитическое противодействие преступности, криминологическое исследование, криминологическая наука.

Key words: criminality, crimes counteraction, scientific and analytical crimes counteraction, criminological research, criminological science.